

KRAKOWSKA Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Wydział Lekarski i Nauk o Zdrowiu

Ratownictwo Medyczne

Praca dyplomowa

Jan Kleczyński

**TATRZAŃSKIE OCHOTNICZE POGOTOWIE RATUNKOWE
JAKO JEDNOSTKA WSPÓLPRACUJĄCA Z SYSTEMEM
PAŃSTWOWEGO RATOWNICTWA MEDYCZNEGO**

Praca licencjacka
napisana pod kierunkiem
dr n. med. Małgorzaty Popławskiej

Kraków 2017 r.

Spis treści

1. Wprowadzenie
2. Uwarunkowania prawne działalności TOPR
3. Historia i współczesność TOPR
4. Zadania statutowe TOPR
5. TOPR jako jednostka współpracująca z systemem PRM
6. Podsumowanie

1. Wprowadzenie

Tatry – z jednej strony zwykle głązy, kamienie niesamowitych wielkości i kształtów, które swoim pięknem i urokiem przyciągają co roku mnóstwo turystów, a z drugiej śmiertelnie żywioł, który pozbawia zdrowia a nawet życia wielu amatorów górskich szlaków a także doświadczonych wspinaczy.

W górach człowiekowi mogą zagrażać warunki atmosferyczne – szybko zmieniająca się pogoda, burze, pioruny, mgła ale główną winę nieszczęśliwych wypadków trzeba przypisać ludziom. Przez brawurę, alkohol, nieodpowiednie przygotowanie do wyprawy oraz bagatelizowanie ostrzeżeń ratowników, podejmują nieodpowiedzialną - często zgubną dla nich decyzję o wyprawie.

Gdy zarówno czynnik ludzki jak i atmosferyczny sprawią zagrożenie dla życia lub zdrowia wspinaczy, do akcji wkraczają ratownicy górscy, którzy przez cały rok, 24h na dobę dbają o nasze bezpieczeństwo. To dzięki ich nieprzeciętnym umiejętnościom, nadzwyczajnej kondycji psychofizycznej, dużej odporności na stres oraz doświadczeniu udaje się uratować życie i zdrowie. Przykładem takich ratowników, są ratownicy Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego.

2. Uwarunkowania prawne działalności TOPR

Pierwszym i podstawowym aktem warunkującym prawną działalność Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego jest Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich. Ustawa ta określa jednostki uprawnione do realizacji ratownictwa w górach i na określonych terenach przeznaczonych do sportów zimowych jak narciarstwo czy snowboarding oraz określa zakres praw, obowiązków i zasady finansowania ich prac. Ustawa ta też zawiera informacje określające jednostki odpowiedzialne za bezpieczeństwo w górskich terenach, miejscach przeznaczonych do sportów zimowych, jak również jednostki sprawujące kontrolę nad ratownictwem górskim oraz sposób ich funkcjonowania. Kolejnym równie ważnym elementem tej ustawy jest zakres obowiązków i warunki bezpieczeństwa osób znajdujących się w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich, głównie osób uprawiających sport, turystykę i rekreację.

Następnym bardzo ważnym dokumentem regulującym działalność Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego jest ustawa z dnia 8 września 2006 roku o Państwowym Ratownictwie Medycznym. Ustawa ta podkreśla, iż Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe jest jednostką współpracującą z systemem, przeznaczoną do udzielania pomocy ludziom w stanie nagłego zagrożenia życia i zdrowia. TOPR współdziała z systemem Państwowego Ratownictwa Medycznego działając w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy.

Ostatnim i równie znaczącym rozporządzeniem jest Statut Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, zatwierdzony przez Walne Zebranie 3 listopada 2012 roku. Ze statutu wynika, że Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe jest stowarzyszeniem z siedzibą w Zakopanem i posiada osobowość prawną. Statut opisuje także logo Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, jak również obszar działania, którym jest Rzeczpospolita Polska, a w wyjątkowych okolicznościach obszar innych państw. Zawiera też sposoby działania i cele Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, jak również zasady ubiegania się o członkostwo do zarządu lub Straży Ratunkowej oraz prawa i obowiązki. Ostatni rozdział statutu dotyczy władz Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego i majątku stowarzyszenia.

3. Historia i współczesność TOPR

Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe - stowarzyszenie działające w Tatrach od 1909 r. Zajmuje się ratowaniem turystów i uczestników sportów zimowych, którzy zostali ranni, lub znaleźli się w niebezpieczeństwie, oraz znoszeniem zwłok osób, które poniosły śmierć w górach. Na przełomie XVIII i XIX wieku wyprawy w tereny górskie stały się coraz bardziej popularne wśród ludzi. Turyści Organizowali amatorskie wyprawy w wyższe partie gór, jednak brak doświadczenia, nieznajomość gór oraz nieprzewidywalna pogoda powodowały wiele ofiar od których nazwy mają do dziś poszczególne partie górskie. W związku z tym zaczęło korzystać z odpłatnej pomocy juhasów. Byli to energiczni, odważni, wyjątkowo sprawni fizycznie młodzieńcy zajmujący się wypasem owiec przy tym dobrze znający teren. Jednak pomimo przewodników liczba ofiar i wypadków wciąż rosła. Zauważyło to dwóch wspaniałych taterników - Mariusz Zaruski razem ze swoim przyjacielem Mieczysławem Karłowiczem i pragnęli stworzyć organizację ratowników górskich. Finalnie Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe powstało 29 października 1909 r. we Lwowie. Siedzibą organizacji stał się Dworzec Tatrzański, a jej symbolem niebieski krzyż na białym tle. Na początku wiele czasu zajmowało organizowanie sprzętu i ludzi więc założyciele napisali odezwę, która uzasadniała powstanie Straży Górskiej, która została opublikowana w prasie. Powstanie tej organizacji przyspieszyła śmierć jednego z założycieli - Karłowicza, który zginął 8 lutego 1909 r. w lawinie podczas samotnej wycieczki narciarskiej. Oficjalne powstanie Pogotowia oraz zatwierdzenie jego statutu jako organizacji ratowniczej datuje się na 29 października 1909 r. chociaż faktycznie działało ono już w lecie tego samego roku.

Początki Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia były ciężkie, na początku w skład organizacji wchodziło 12. ratowników stałych, byli nimi najlepsi przewodnicy góralscy oraz taternicy. Pierwszym kierownikiem TOPR (zwanym początkowo naczelnikiem Straży Ratunkowej TOPR) został Zaruski, a jego zastępcą Klemens Bachleda. Ilość ratowników jednak była za mała na potrzeby organizacji, a pomoc ochotników była niewystarczająca. W związku z tym Zaruski stworzył regulamin Straży Ratunkowej Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, który napisał wzorując się na wojskowym. Podstawą regulaminu była dyscyplina i posłuszeństwo Naczelnikowi oraz kierownikom pododdziałów. Członkowie Straży Ratunkowej składają uroczyste ślubowanie gorliwej służby na ręce Naczelnika i obowiązani są bez względu na porę roku, dnia i stan pogody, stawić się na jego wezwanie i udać się w góry w celu niesienia pomocy zaginionym lub rannym.

Zaruski aby usprawnić porozumiewanie się i ratowanie, stworzył sygnalizację wzrokową i słuchową, wzorując się na sygnalizacji morskiej. Nazwał go tatrzańskim telegrafem wzrokowym i na jego podstawie oddziały ratowników, przynajmniej trzech w oddziale porozumiewały się między sobą za pomocą chorągiewek i ustalonych sygnałów. Zaruski robił wszystko aby usprawnić działanie pogotowia dlatego też prowadził szkolenia

narciarskie dla ratowników, jak również używał psów do szukania zaginionych. Wszystkie szkolenia i same wyprawy wymagały dużych nakładów finansowych, a same darowizny nie wystarczyły. Aby stowarzyszenie mogło spokojnie funkcjonować i się dalej rozwijać, założyciel utworzył w 1953 r. żelazny fundusz pogotowia., który był zasilany ze składek społecznych a także komisji klimatycznej Zakopanego. Ratownicy nie pobierali wynagrodzenia za służbę. Kierownik wykorzystywał każdą szansę na zdobycie środków żeby zaopatrzyć swoich ludzi w jak najlepszy sprzęt. Po zatwierdzeniu powstania TOPR przez władze Galicji dokonano wyboru władz: przewodniczącym został dr Kazimierz Dłuski, jego zastępcą Stanisław Barabasz, Naczelnikiem Straży Mariusz Zaruski, zastępcą Klimek Bachleda, a lekarzem Pogotowia dr Wacław Kraszewski.

Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe dzięki Naczelnikowi stale rozwijało swoją działalność przez ciągłe szkolenia w różnych warunkach, o każdej porze roku i na zróżnicowanym terenie. Do pogotowia wstępowali nowi ochotnicy tak, że w latach 1909-1939 r. było 50 ratowników TOPR. Z tej liczby tylko jeden ratownik - Józef Bachleda uległ śmiertelnemu wypadkowi w 1910 r. W latach 1914-1939 r. stanowisko kierownika pełnił Józef Oppenheim, zastępując Mariusza Zaruskiego, który wyruszył na wojnę. Sława szlachetnej organizacji jaką było TOPR szybko się rozniosła i już w 1952 r. liczba ratowników przekroczyła stu. W szeregach stowarzyszenia pojawiła się pierwsza kobieta - Zofia Radwańska. Niestety duża część ratowników poniosła śmierć podczas działań wojennych.

Za rządów naczelnika Zaruskiego tj. 1909-1926 TOPR skupiało się na wyprawach ratunkowych, zabezpieczeniach schronisk w apteczki i sprzęt ratunkowy oraz przestrzegania turystów przed niebezpieczeństwem poprzez wydawanie afiszy. Ratownicy cały zaś szkolili się z zakresu ratownictwa górskiego i udzielania pierwszej pomocy. W latach 1926-1939 wprowadzono stałe dyżury ratowników w Zakopanem oraz miejscach gdzie najczęściej dochodziło do wypadków - Gubałówce i Kasprowym Wierchu. Ratownicy czuwali też nad bezpieczeństwem uczestników zawodów narciarskich oraz udzielali pomocy w Karpatach Wschodnich. Ważną zmianą był obowiązek przynależności do TOPR wszystkich przewodników tatrzańskich, który wszedł w życie w 1930 r.

Po okresie wojennym, 15 kwietnia 1952 r. powstało Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, które wzięło pod swoją opiekę góry na całym terenie Polski. Jego regulamin zaakceptował Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, a został opracowany przez TOPR. Wtedy też TOPR stał się grupą regionalną Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z zachowaniem swej nazwy. W trakcie tworzenia struktur GOPR w 1956 r. Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe straciło swoją nazwę i stało się Grupą Tatrzańską GOPR 1963 r. Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe zrobiło kolejny duży krok do przodu, ponieważ do akcji ratowniczych zaczęto używać śmigłowców co usprawniło akcje ratownicze. Używano między innymi śmigłowców: SM-1, Mi-2, czy PZL W-3 Sokół - który został przekazany przez prezydenta Lecha Wałęsę na rzecz stowarzyszenia. W 1991 TOPR ponownie usamodzielniał się, wychodząc ze struktur GOPR-u i w tym samym podlega tylko i wyłącznie Ministerstwu Spraw Wewnętrznych. Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe aktualnie skupia ponad 270 członków, w tym 160 posiada aktualne uprawnienia ratownika górskiego. Z tego grona 34 członków pracuje zawodowo na etacie ratownika górskiego. Siedzibą TOPR, jak i miejscem dyżurowania jest budynek w Zakopanem przy ul. Piłsudskiego 63 a. W tym miejscu dyżury pełnią: ratownik dyżurny (osoba przyjmująca zgłoszenia), kierownik dyżuru (koordynator wszystkich działań ratowniczych), kierownca dyżurny i ratownicy. W okresie zimowym dodatkowo dyżurują ratownicy służby lawinowej, których zadaniem jest opracowywanie i udostępnianie komunikatów lawinowych oraz pies lawinowy z przewodnikiem. Ponadto w sezonie letnim ratownicy pełnią służbę w Dolinie Rybiego Potoku (Morskie Oko), Pięciu Stawów Polskich i Dolinie Suchej Wody (zwanej popularnie Doliną Gąsienicową). Działania ratowników można zauważyć nie tylko w samych górach, ale również pod wodą, w jaskiniach czy stokach narciarskich. Roczna liczba interwencji szacuje średnio na ok. 2,5 tysiąca.

4. Zadania statutowe TOPR

Statut Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego został zatwierdzony przez Walne zebranie 3 listopada 2012 r. Statut ten przyjmuje, iż TOPR jest organizacją kultury fizycznej, posiadającą charakter prawny. Za godło odpowiada odznaka przedstawiająca błękitny krzyż na białym polu z brązowym otokiem, w którym umieszczony jest napis Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe 1909. Pod krzyżem umieszczona jest gałązka kosówki. Obszar działania TOPR to cała Polska, w wyjątkowych sytuacjach tereny innych państw. Głównym celem jakie wytycza sobie Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe jest prowadzenie ratownictwa górskiego i narciarskiego na terenie całej Rzeczypospolitej oraz poza jej granicami oraz zapobieganie katastrofom i klęską żywiołowym. Poza tym tatrzańskie stowarzyszenie dba o rozwój oświaty, poprzez wspieranie różnych projektów o ochronie środowiska naturalnego, rozpowszechnianie i wspieranie w zakresie kultury fizycznej i sportu. Organizacja wspiera swoich członków i pracowników aktualnych jak i byłych poprzez wsparcie prawne, finansowe i rzeczowe. TOPR cały czas dba o utrzymanie swoich ratowników w jak najlepszej kondycji, o jak

najlepszy sprzęt, a także ciągle szkoleni, górskie, nurkowe, jaskiniowe, śmigłowcowe, narciarskie oraz ratownictwa z użyciem psów. TOPR również współpracuje z organizacjami zajmującymi się ratownictwem i ochroną środowiska naturalnego w kraju i za granicą. Stowarzyszenie cały czas dba o pozyskiwanie nowych ratowników kandydatów prowadząc co roku rekrutacje nowych adeptów. Statut zawiera też informacje dotyczące praw i obowiązków członków Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, kto może nim zostać i na jakiej zasadzie. Obejmuje także rozdział o władzach stowarzyszenia. Walnym Zebraniu, Zarządzie i Komisji Rewizyjnej oraz zasadach ich wybierania i odwoływania. Ostatnie dwa rozdziały uwzględniają majątek TOPR i sposób zaprzestania funkcjonowania.

5. TOPR jako jednostka współpracująca z systemem PRM

Jednostki współpracujące z Państwowym Ratownictwem Medycznym są to instytucje ustawowo przydzielone do niesienia pomocy ludziom w stanach nagłego zagrożenia życia i zdrowia. Liczba wypadków w górach co roku wzrasta. Z powodu ciężkiego górzyściego terenu, nieodpowiednich warunków atmosferycznych do wielu miejsc dojazd karetki jest wręcz niemożliwy. Do pomocy w tych zadaniach zawsze gotowe jest Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, które jest specjalistyczną organizacją udzielającą pierwszej pomocy w trudnym terenie oraz transporcie poszkodowanych.

Współpraca TOPR-u i zespołów ratownictwa medycznego odbywa się na podstawie ustawy o Państwowym Ratownictwie Medycznym z dnia 8 września 2006r. Obie struktury dają to w czym się specjalizują: TOPR-kwalifikowaną pierwszą pomoc oraz transport pacjentów z niedostępnych i trudnych miejsc, a PRM specjalistyczną pomoc medyczną oraz transport do szpitala. Zgodnie ze statystykami ilość wyjazdów zespołów ratownictwa medycznego z powiatu tatrzańskiego do pacjentów z TOPR za rok 2014 wynosiła 210, natomiast w roku 2015 liczba wzrosła do 218. Akcja ratownicza ZRM zaczyna od zawiadomienia Centrum Dyspozytorskiego przez ratownika dyżurnego znajdującego się w stacji centralnej, który otrzymał wezwanie od ratowników udzielających kwalifikowanej pierwszej pomocy. Następnie zostaje wysłana karetka znajdująca się najbliższej miejsca zdarzenia. Wysłanie lekarza dyżurnego zależy od stanu poszkodowanego, gdy jest on ciężki, wtedy lekarz udaje się z górkimi ratownikami do chorego. Gdy warunki nie pozwalają na dotarcie zespołu ratownictwa medycznego do poszkodowanego dyspozytor wzywa zespół tatrzańskich ratowników, którzy transportują zespół ratownictwa do pacjenta albo pacjenta do miejsca gdzie zostanie profesjonalnie zaopatrzony w potrzebną mu pomoc.

Oprócz ZRM równie ważną jednostką ściśle współpracującą z TOPR, o której warto wspomnieć jest Lotnicze Pogotowie Ratunkowe. Poprzez wspólne szkolenia, manewry w zakresie wykorzystania śmigłowca w operacjach ratowniczych kierowanych przez toprowców, współpraca cały czas się rozwija i owocuje w skuteczność pomocy jaką obie służby udzielają. Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe jako jednostka współpracująca z systemem jest zobligowana do utrzymania pełnej gotowości operacyjnej, mieć do dyspozycji ratowników posiadających aktualne zaświadczenie o uzyskaniu tytułu ratownika i ukończeniu kursu w liczbie potrzebnej do utrzymania pełnej gotowości oraz dysponuje odpowiednimi środkami łączności. Za prowadzenie rejestru jednostek kooperującymi z systemem Państwowego Ratownictwa Medycznego odpowiedzialny jest wojewoda. Wojewoda ma również prawo do usunięcia podmiotu z rejestru jednostek współpracujących z systemem jeśli ten nie spełniania określonych wymagań. Istnieją podobieństwa i różnice w pracy ratowników górskich i ratowników medycznych. Zgodnie z ustawą z dnia 8 września 2006 r., ratownikiem górskim może zostać lekarz systemu, ratownik medyczny, pielęgniarka systemu lub ratownik posiadający aktualny kurs kwalifikowanej pierwszej pomocy. Jednak odwrotnie aby uzyskać uprawnienia i dyplom zawodowego ratownika medycznego trzeba ukończyć studia wyższe na kierunku ratownictwo medyczne. Kwalifikacje ratownika można uzyskać również poza granicami kraju które są akceptowane w Polsce. Członkiem TOPR może zostać obywatel Polski po 18 roku życia, posiadający pełnie praw do czynności prawnych i nie pozbawiony praw publicznych, a także cudzoziemiec odpowiadający warunkom określonym w Statucie TOPR. Kandydat musi pozytywnie zdać test sprawnościowo-kondycyjny i posiadać odpowiednią wiedzę o topografii Tatr Polskich i terenów przygranicznych. Musi też wykazywać się umiejętnościami dobrej jazdy na nartach, wspinaczki i pozytywnie zdać egzamin ze znajomości historii i statutu TOPR. Uzyskanie pełnego członkostwa jest poprzedzone okresem „kandydackim” zazwyczaj trwającym od 1,5 do 3 lat. Ratownik medyczny ma obowiązek i prawo do doskonalenia zawodowego zawartego na drodze rozporządzenia właściwego ministra zdrowia uwzględniającego bieżący stan praktyki medycznej i wiedzy. Ratownicy medyczni jak i ratownicy górcy podczas udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy, pierwszej pomocy oraz medycznych czynności ratunkowych korzystają z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych. Ratownicy górcy specjalizują się w transporcie osób poszkodowanych do miejsc bezpiecznych, gdzie mogą im zostać udzielone medyczne czynności ratunkowe przez zespoły Państwowego Ratownictwa Medycznego. Biorą również udział w poszukiwaniach osób zaginionych w górach oraz w transporcie ciał z gór. Dzięki rozporządzeniu ustawy z dnia 25 września 2015 r., ratownicy medyczni mają też możliwość pracy w ramach ratownictwa wodnego, górniczego, jednostkach ochrony przeciwpożarowej, na lotniskach w związku z utrzymaniem systemu ratownictwa i ochrony przeciwpożarowej, morskiej misji poszukiwania jak również jednostkach podporządkowanych Ministrowi Obrony Narodowej.

6. Podsumowanie

Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe powstało w 1909 roku i jako czwarta tego typu organizacja na świecie i prawdopodobnie jako jedyna po szeregu perturbacjach i zmianach nadal działa pod tą samą nazwą i w podobnym systemie organizacyjnym. Nie sposób sobie wyobrazić jak wyglądałoby bezpieczeństwo w górach bez tak ważnej organizacji. Swoim poziomem wykszolenia i umiejętnościami jakie posiadają ratownicy górscy, co roku udaje się zapobiec dużej liczbie wypadków, a także uratować wielu poszkodowanych. Jako jednostka współpracująca z systemem Państwowego Ratownictwa Medycznego jest kluczowym partnerem podczas ratowania ludzkiego życia. Ratownicy TOPR nie tylko udzielają poszkodowanym kwalifikowanej pierwszej pomocy, ale też w profesjonalny i bezpieczny sposób transportują poszkodowanych z trudno dostępnych terenów górskich na terenie RP, a także poza granicami kraju, tak aby ratownicy medyczni mogli im udzielić specjalistycznej pomocy medycznej. Współpraca obydwu jednostek realizuje się na podstawie ustawy o Państwowym Ratownictwie Medycznym z dnia 8 września 2006 r. Zasadniczymi przepisami normującymi działalność Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego jest ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 roku o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i zorganizowanych terenach narciarskich, statut TOPR, ustawa o Państwowym Ratownictwie Medycznym. Pomimo wielu zagrożeń w górach i dużej liczby wypadków, rosnącej co roku współpraca Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego i jednostek Państwowego Ratownictwa Medycznego daje poczucie bezpieczeństwa turystom.

7. Piśmiennictwo

1. Jagiełło M., Wołanie w górach, Warszawa 1979
2. Mrozowicz K., Czynniki ludzkie w górskim pogotowiu ratunkowym: analiza osobowościowych uwarunkowań i zachowań organizacyjnych ratowników górskich, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. ks. Bronisława Markiewicza 2013
3. Ustawa z dnia 8 września 2006 r. O Państwowym Ratownictwie Medycznym, (Dz.U. 2006 Nr 191 poz. 1410)
4. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. O bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz.U. 2011 nr 208 poz. 1241)
5. Oficjalna strona Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego <http://www.topr.pl/>